

Nr B 218

Av herr Ohlin m. fl., om utredning och förslag rörande införande i grundlag av vissa för svensk rättsuppfattning grundläggande principer.

I skrivelse till Kungl. Maj:t nr 362/1938 begärde riksdagen en utredning rörande möjligheterna att i grundlag införa vissa för den svenska rättsordningen grundläggande principer på sådant sätt att dessa grundsatser ej kunde sättas åsido utan en ändring av grundlagen. Riksdagsskrivelsen föranledde en utredning i fråga om dessa spörsmål, vilken publicerat sitt betänkande som SOU 1941: 20.

De sakkunniga voro ense om att vissa för svensk rättsuppfattning fundamentala principer, såsom förenings-, församlings-, yttrande- och religionsfrihet, personlig äganderätt m. fl., borde infogas i grundlagen. De sakkunniga förordade att dessa ämnen skulle behandlas som ett tillägg till § 16 RF. De principer som på så sätt förlänats grundlagsform skulle icke få förändras annat än genom av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt stiftad lag. För två slag av lagstiftning, nämligen i fråga om konfiskationslagstiftning och strafflagstiftning med retroaktiv verkan, skulle grundlagen innehålla ett generellt förbud, som endast kunde åsidosättas genom ändring i grundlagsform.

Utredningens betänkande utsändes aldrig på remiss. Frågan aktualiserades därför på nytt i riksdagen 1948. Konstitutionsutskottet (KU 17/1948) betonade att en förstärkning av skyddet för de grundläggande principerna i vår rättsordning var påkallad och uttalade bl. a.: »De grundsatser på vilka utskottet syftar hava endast på ett med hänsyn till nutidens krav mycket ofullkomligt sätt inskrivits i våra grundlagar. Särskilt gäller detta om regeringsformens § 16. Detta stadgande ger ett fullödigt och värtaligt vittnesbörd om djupt rotade rätts- och frihetstraditioner. Men dess rättsliga innebörd är oviss. I vad mån och på vad sätt det ger uttryck åt de grundsatser, som utskottet betecknat som kännetecknande för rättsstaten, är omtvistat. Otivelaktigt är i varje fall, att regeringsformens 16 § icke åt medborgarnas frihet och rätt ger ett ens tillnärmelsevis så säkert stöd som de stadganden av likartat innehåll, som återfinnas i flertalet främmande författningar. Det är, just i den allvarliga och prövande tid, som vårt folk liksom Europas övriga folk nu genomlever, en naturlig uppgift att söka befästa den svenska rättsstaten genom att i regeringsformen infoga såvitt möjligt klara och bindande uttryck för dessa grundsatser.»

Riksdagen begärde därför i skrivelse till Kungl. Maj:t en förnyad utredning för att föra frågan närmare ett avgörande. Kungl. Maj:t har emellertid hittills icke villfarit denna riksdagens önskan.

I Europarådet väcktes 1949 ett förslag att genom en gemensam konvention slå vakt om vissa principer till skydd för enligt västerländsk rättsuppfattning grundläggande medborgerliga rättigheter. Förslaget resulterade i en konvention den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Till konventionen är anknutet ett tilläggsprotokoll av den 20 mars 1952. Sverige har ratificerat konventionen den 11 januari 1952 och tilläggsprotokollet den 17 april 1952. Sverige har därmed på ett internationellt plan förbundit sig att iaktta sådana rättsgrundsatser, som enligt riksdagens tidigare uttalade mening bort förlänas grundlagsskydd. Att dessa principer nu vunnit särskilda garantier på ett internationellt plan vittnar om vilken betydelse som allmänt tillmätts dessa grundsatser. Att vi inom landet ännu icke i vår rättsordning särskilt värnat om dessa för västerländsk rättsuppfattning grundläggande regler genom att uppta dem i grundlagen är därför förvånande.

Visserligen gälla konventionens bestämmelser även svenska medborgare, eftersom konventionen faktiskt är så utformad, att också enskilda medborgare kunna vädja till ett internationellt forum, då de inhemska rättsmedlen äro uttömda. Men en sådan hänvändelse kan dock inte leda till mera än en hemställan hos de svenska myndigheterna. Några för svensk myndighet bindande påbud kunna alltså inte komma i fråga. Det vore väl knappast hedrande och i varje fall otillfredsställande, om svenska medborgare skulle nödgas vädja till ett internationellt forum därför att vår egen rättsordning alltför lätt kan ändras i strid med våra internationella åtaganden. I samband med riksdagsbehandlingen av några motioner rörande svensk rätts överensstämmelse med konventionen i vissa fall antyddes dessa konsekvenser av utskottet (1:a lagutskottet 1952: 17 s. 26), som uttalade att Sverige genom ratifikationen »till ett internationellt forum avhänt sig bedömandet av frågan, huruvida svensk rätt står i överensstämmelse med konventionen».

Ehuru rättssäkerhetsgarantierna sålunda knäsatts inte genom åtgärder i vår inhemska lagstiftning utan genom internationella åtaganden bör värdet av denna förbättring inte överdrivas. Konventionen är nämligen uppsägbar efter en kortare uppsägningstid. Som situationen nu är kan en konfiskatorisk lagstiftningsakt genomföras efter ett enkelt riksdagsbeslut. Något fullständigt äganderättskydd tillkommer nämligen inte landets egna invånare enligt det förut nämnda tilläggsprotokollet. Som framgår av propositionen (1953: 32 s. 4—5) antas nämligen äganderättskyddet enligt tilläggsprotokollet gälla för utländska medborgare, medan däremot landets egna medborgare fortfarande äro beroende av den inhemska lagens utformning.

Redan våra åtaganden på det internationella planet borde ha föranlett en granskning av hur våra inhemska rättssäkerhetsgarantier äro beskaffade. Då riksdagen dessutom redan begärt en förnyad utredning om grundlagsskyddet för grundläggande medborgerliga rättigheter är det egendomligt att ingenting åtgjorts i denna sak.

Såväl händelser i utlandet som dagens inhemska debatt torde vittna om vikten av att frågorna om den enskildes rättssäkerhetsgarantier gentemot

statsmakten inte få falla i glömska. Här behöver bara erinras om den diskussion, som vissa delar av markvärdeutredningens betänkande givit upphov till. Det finns därför välgrundad anledning till att den av riksdagen tidigare begärda fortsatta utredningen med det snaraste kommer till stånd.

Under hänvisning till det anförda få vi därför hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära en förnyad utredning rörande införande i regeringsformen av bestämmelser, som uttrycka för svensk rättsuppfattning fundamentala principer, t. ex. skydd för enskild äganderätt, och att därav föranledda förslag framläggas för riksdagen.

Stockholm den 3 juli 1958

Bertil Ohlin

Wald. Svensson

O. Malmberg

Sven Gustafson

Manne Ståhl

Sven Wedén

i Göteborg

Ragnhild Sandström

Henning Gustafsson

i Skellefteå